

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / P. Houtman

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 1244

P. Houtman

Het lied van de Koning

MEDITATIEF 1248

A.J. Minnema

Christen zijn op de bonnefooi'

WANDELEN
MET GOD 1249

O.W. Bouwsma

Alles heeft zijn tijd

UIT ALLE VOLKEN 1251

W.M. Bakker

Ilaa-Lliqaa

SAMENLEVING 1252

A.J. Verbrugh

Structurele samenwerking
met conservatieven

ACHTERGRONDEN 1254

A. van der Sloot

Drempelverlaging

en verder...

Uit de kerken

Persberichten

Meeglezen

HET LIED VAN DE KONING

Een van de merkwaardigste mensen die ik ooit heb ontmoet, is broeder de Koning, Wij kenden hem al in de tijd waar ik vorige keer over vertelde. Daarvoor kenden mijn ouders hem ook al. Maar hij was voor ons, voor een heleboel mensen in onze omgeving, altijd een figuur op een afstand. Ik ben ooit eens een keer in zijn huis geweest; maar toen waren er zoveel mensen dat ik hem eigenlijk niet persoonlijk heb ontmoet, Het was onmogelijk zijn leeftijd te schatten. Ik heb hem nooit anders gekend dan met die grijze haar-dos. Toch kan hij destijds niet oud geweest zijn.

Hij woonde alleen, maar hij kwam veel bij een echtpaar waar hij bevriend mee was en waar wij ook veel kwamen. Dat waren mensen die wij heel graag mochten: je zou haast zeggen - zoals dat op die leeftijd kan zijn -: we dweepten met ze. Ze hadden zelf kinderen van onze leeftijd, iets jonger. Hij was ouderling, maar dan wel een hele goeie, vonden wij. Ze waren levendig, gezellig, belangstellend: wij konden als jongeren heel goed met ze praten. Er kwamen altijd,

vooral op de avonden van vrijdag tot zondag, veel jongeren bij ze over de vloer. Je zou het wel een soort soos kunnen noemen. Ze hadden een groot huis. In een van de kamers - het kan de garage geweest zijn, maar dan wel gezellig ingericht - stond een pingpongtafel, en zo was er verder ook van alles te doen. Daar zagen wij broeder de Koning regelmatig, al hadden we ook toen weinig echt contact met hem; daarvoor was het meestal te vol, we hadden het gezellig

met elkaar, en er was veel afleid-
ding.

Tobbers

Over het algemeen spraken de mensen met veel respect over hem; maar er waren toch naar mijn indruk weinig mensen, behalve die vrienden van hem, die hem echt graag mochten en nauw contact met hem hadden. Hij zag eruit als iemand die veel meegemaakt had. Zijn gezicht was verweerd en had rimpels. Hij maakte vaak een vermoeide indruk, als iemand die veel zorgen had, zij het beslist niet afgeleefd. Hij lachte weinig, maar als hij psaltee, vooral over het werk dat hij deed, konden zijn ogen vuur schieten.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. A.L. Th. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, J.M. DE JONG,
DRS. A.S. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Dr. Damstraat 174, 8262 GJ Kam-
pen Tel. (038) 3310886

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie, Postbus 24, 8260 **IM** Kampen

UITGEVER

Print Media bv, Bedum Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7.9780 AA Bedum
Telefoon: 050 - 3013636. Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg
ING Bank 66 30 92 620

ABONNEMENT

f. 92,50 per jaar Studenten f. 77,- per jaar
(binnenland). f. 179,- per jaar (buitenland,
zeepost). Opzegging dient 1 maand voor
het verstrijken van het lopende jaar te
geschieden

Losse nummers f. 2,50 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijg-
baar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES:

Prijs: f. 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

Hij had geen baan. Ik haalde in die tijd m'n diploma, solliciteerde links en rechts naar leuke banen en het duurde niet lang of ik had er een gevonden; en ik zag broeder de Koning onbewust als iemand die het **niet** gemaakt had. Hij kwam veel in de Eilandenbuurt. Men zei dat hij daar veel goed werk deed. Dat zal vast zo geweest zijn, maar dat stond buiten onze belevingswereld.

Het was de wijk waar de mensen met minimuminkomens woonden en de uitkeringstrekkers. De mensen die altijd zorgen hadden. WAO'ers die wat buiten het sociale leven waren komen te staan. Voortdurend tobbers. Ze konden vaak niet goed voor hun kinderen zorgen: procentsgewijs nogal wat gehandicapt. Maar ook ADHD-kinderen... de praatjes gingen dat ze die kinderen gewoon niet behoorlijk aanpakten.

De kneusjes. De asociale types. Die aanduidingen mochten wij thuis niet gebruiken. Maar in onze beleving waren ze dat wel. Er werd daar ook in drugs gedeald. **Het** was er, vooral 's avonds, niet veilig. Dat werd tenminste altijd verteld.

Broeder de Koning zal daar heus wel veel goed werk gedaan hebben en de mensen zagen hem er vast graag, maar hoe was het toch zover met hem gekomen, dat hij niets anders had dan dat? Ik had het idee dat er in het verleden iets mis gegaan moet zijn met hem, dat hij verkeerde keuzes had gemaakt en daar nu de gevolgen van droeg.

Strijd

Ik vertel over hem omdat ik het vorige keer over liederen had die mij veel deden. Er waren ook liederen van broeder de Koning, die de ronde deden. Het schen

dat een verre voorvader **van** hem ooit eens zo had gedicht en gecomponeerd, maar het waren

toch zijn liederen.

Iedereen kende ze blijkbaar, maar lang niet iedereen zong ze graag. Het was niet het soort liederen die je direct in de stemming brengen en enthousiast maken. Ze gingen juist vaak over ellende en nood, vanwaaruit de ik-figuur dan riep om hulp. Het ging over hecsten, die je bloed-dorstig aanvielen met opengesperde kaken. Over mensen die over je roddelden. Er sprak veel kleinheid uit, **eenzaamheid**, en angst. **In** wezen waren ze vol heftige emoties, heviger vaak dan veel andere, meer geliefde liederen - maar dan net weer niet die emoties die wij in liederen zochten.

Het ging over vijanden. Vaak klonken die liederen ook wel strijdbaar en dapper; er sprak zelfs iets koninklijks uit. Dat sprak op zich natuurlijk wel aan. Je kon er avonturenverhalen bij denken, detectives, en actiefilms, met veel bloed. De goede held overwon de kwade machten. Toch was die held een vreemd type. Hij stond tegenover een overmacht, die hem bedreigde; en dan had hij liet aldoor over een ander, die hem, de kleine, zwakke strijder, hielp.

Heftig

De heftigste kreet uit **een** van die liederen was: "Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?" Dat vergat je nooit weer. Op een gegeven moment kwam ik met een schok tot de ontdekking, dat dat in wezen de grote vraag is van zo veel mensen in onze tijd. Alleen: niemand schreeuwde die kreet zo rechtstreeks aan het adres van God zelf uit. Er sprak, ergens diep, een zekerheid over **God** uit, die ons mensen van vandaag nu juist weer vreemd is.

Er was nog iets vreemds. Die vijanden leken heel dichtbij te zijn. Het was niet 'wij' tegenover 'rij' -

Duitsers of Russen of moslims, aliens, de onderwereld. Het waren mensen uit je directe omgeving; ik had het onbehaaglijke gevoel dat het m'n eigen collega's waren. mensen met wie ik dagelijks omging, met een leefwereld en interesses die ook de mijne waren.

Uiteindelijk liep de strijd wel uit op een overwinning. Er was ook veel blijdschap en opgetogenheid in. Heel persoonlijk: "Ik wil de Heer prijzen!" 'Praise', met allerlei muziekinstrumenten. Dat was dan zeker de emotie waar wij naar zochten?

Misschien wel, maar die ik-figuur ging dan met zijn opluchting en vrolijkheid naar het heiligdom. Daar had hij ook in het gevaar aldoor naar verlangd. Dat sprak lang niet iedereen aan. En vooral: het vreemde was dan dat hij daar, in plaats van zich als de koninklijke held op het erepodium plaats te nemen, dat soort mensen opzocht die in de Eilandenbuurt woonden. Met hen wilde hij zijn blijdschap delen. Voor hen organiseerde hij een groot feest, en dan vertelde hij ze wat hij beleefd had. Wij hadden het gevoel dat wij daar op een afstand naar stonden te kijken.

Verbonden

Het grote probleem van deze liederen was, geloof ik achteraf, dat de emotie erin te echt was. Nu ik dat onder woorden breng, verhaast het me, maar zoiets was het. Het was emotie zonder een zweem van sentiment; zonder een zweem van effectbejag. Geadresseerd aan hoorders zonder de bedoeling, een voorbijgaande ontroering bij ze op te wekken. Niet geschikt om je er drie weken mee te identificeren, zoals met Orissia, liet kleine slachtoffertje van een overstroming in India, heldinnetje op de t.v.; of om er drickwart jaar mee te dwepen.

Om deze liederen te genieten moest je er helemaal in zijn, helemaal bij hem zijn, die vreemde dichter. met je hele leven aan hem verbonden zijn. zijn strijd delen.

Waren de liederen van broeder de Koning literair? Voorzover ik weet verschenen er geen artikelen waarin expliciet op het literaire gehalte ervan werd afgedongen. Maar ze werden ook niet als literatuur besproken en geprezen. Als het om de muzikale kwaliteit ging, was het al net zo. In het wereldje van kunstenaars en kunstkenner was broeder de Koning, net als voor ons, een buitenstaander. een zonderling.

Tropenjaren

Dat is allemaal zo gebeven. de jaren doos. Persoonlijk heb ik intussen heel wat meegemaakt. Onze kinderen zijn door de puberteit heen gegaan. Nico, de oudste, is een keer op zaterdagavond laat op weg naar huis met z'n brommer geslipt en naar het ziekenhuis gebracht. De eerste week was hij er echt slecht aan toe. Betty kreeg verkering met een jongen van buiten de kerk. Van de leraren van Roel kregen we regelmatig bezorgde signalen: Hij kan het best, maar... Wij wisten zelf vaak ook niet waar hij's avonds uithing en wat hij deed. We hebben, met alle vier, ook met Alberdien, gesprekken gehad tot diep in de nacht, verhitte discussies, waarin het nu eens de een, dan de ander teveel werd en er een emotionele uitbarsting volgde - ikzelf niet uitgezonderd. Het waren tropenjaren.

Een vriendin van ons raakte haar man kwijt. Hij huurde een eigen flatje en vroeg echtscheiding aan. Het duurde niet lang of hij had een nieuwe vriendin. Vanaf dat moment deed hij nog meer z'n best om de kinderen aan zijn

kant te krijgen. Hoe langer hoe meer mensen raakten hij het conflict betrokken en kozen emotioneel partij. Ik zat in die tijd in de kerkeraad. Het heeft ons avonden en avonden praten gekost. en dan nog de nodige vergadertijd. Het was slopend. Een klein half jaar heb ik heel veel overgewerkt. Een gemeente in Oekraïne, waar onze gemeente contact mee had gekregen, was zwaar gedupeerd door het verlies van haar kerkgehouw, de voortdurende tegenwerking van de overheid en de groeiende inflatie. Dus gingen we met een poep gemeenteleden overwerken om geld bij elkaar te krijgen om de verre broeders en zusters te helpen. Het was een mooie tijd voor het saamhorigheidsgevoel, maar het legde wel een extra druk op ons gezin en dat konden we in die tijd slecht gebruiken.

In ons kerkgebouw werden we regelmatig lastiggevallen door jongelui van de straat. Als wij's avonds een vergadering hadden, liepen ze eromheen. gooiden steentjes tegen de ruiten - er is er ook wel eens een doorheen gegaan - en riepen: "Vrome! Vrome!", en meer van dat soort ongein. Ze zijn zelfs wel eens binnen geweest, sommigen met stenen in de hand. andere met de hand in de zak. grijpend naar wapens die ze nog net niet tevoorschijn haalden. We hebben de politie wel eens gevraagd om extra op te letten, maar die was op zulke momenten net nooit in de buurt.

Opgevangen

Ik kan me gevoelsmatig altijd maar moeilijk inleven in situaties zoals van die broeders en zusters in Oekraïne. Aan het voorlichtingsmateriaal ligt het niet; dat is modern en professioneel vormgegeven en indringend genoeg. Maar wij leven in een

vrij land. politiek stabiel, zonder natuurrampen en met een economie die, naar het lijkt, niet kapot kan. Ik heb een goede baan en we wonen in een leuk huis. Toch hen ik in de loop van de jaren, door wat we meegemaakt hebben en wat er **up** ons af **kwam**, de liederen van de Koning wel heter **gaan** begrijpen. Ik begrijp nu beter wat er in de bijbel staat: "Ze hebben mij vervolgd, ze zullen ook u vervolgen". En over het "je kruis op je nemen en achter hem aan dragen". En het "delen in zijn lijden, om ook te delen in zijn verheerlijking". En: "...Dat wij door veel verdrukkingen het koninkrijk Gods moeten binnengaan". Enzovoort, nog veel meer. Die strijd, die zorg, die beklemming soms; dat met je eigen kracht er **niet** tegenop kunnen, **die** machteloosheid, dat je klein en nietig voelen. En dan vertrouwen op God die je ondanks alles toch de overwinning geeft. Midden in die ellende blij zijn dat je Hem hebt. Tk ben **ook** gaan begrijpen dat ik dat diepste feestgevoel van de overwinning pas in de toekomst zal beleven. Ik kan me nu meer in die liederen verplaatsen, en herkennen. Ze spreken me gevoelsmatig veel meer aan. Kortom, ik ben ervan gaan houden. Sterker nog: ik heb mezelf erin teruggevonden. Toen ik een kind was, dacht ik als **een** kind, voelde ik als een kind. zong ik als een kind. Nu ik een man geworden ben, heb ik afgelegd wat kinderlijk is. Waar staat zoiets ook al weer? Is dat niet in dat hoofdstuk over de liefde? Bij ons in de gemeente zijn ze tegenwoordig veel bezig met teksten die over kinderen gaan, maar deze is er nooit bij. Ik ben tenslotte de liefde van de Koning meer gaan zien en waarderen. De jongeren van nu kennen die liederen **die wij** zongen toen we jong waren, niet meer. Het zegt ze **ook** allemaal niets. **Pa** begint

weer over vroeger! Zij hebben nu eigen liederen, waar ze hun emoties in herkennen en helemaal in kwijt kunnen. Waarom kunnen die niet in de kerk...? Zouden zij nu tegen ons als ouderen uankijken zoals wij vroeger tegen die 'commissie van wijze mannen' (ik zal niet nog eens herhalen hoe wij 7e noemden)? Vast wel. Verbeeld je maar niks, ouwe. Ik heb mijn sentiment van vroeger niet totaal verloochend. Er was veel oprechts in. Maar ik herken wel wat er staat in diezelfde brief met dat hoofdstuk over de liefde. Als je zo allemaal door elkaar roept, de één: "Ik wil strijdbaarheid!"; de ander: "Ik wil vertrouwen!"; de ander: "Ik wil protest!"; ieder wat hem of haar gevoelsmatig het meest aanspreekt... dan ben je nou, niet volwassen: dan moet je **nog** als een klein kind met melk gevoed worden. Door de jaren heen zijn mijn gevoelens gevormd door de Koning. Hij was er - zeg ik nu achteraf - om mij met mijn gevoelens, van strijd, van behoefte aan geborgenheid, enzovoort, op te vangen, om te vormen, te zuiveren. Het heeft wel veel tijd gekost. En ik zeg niet dat ik er al ben. Maar ik ben wel gegroeid.

Ds. P. Houtman is predikant van de Gereformeerde Kerk te Twijzel-Kollumerzwaag

uit de keaken

Beroepbaar

Kandidaten:

M.F. Verhoeff, Heemskerckstraat 91, 8023 VJ Zwolle, 038-4541238
G.A. den Broeder, Springendallaan 259, 1333 WS Almere-Buiten. 036-5290520
J.H. Soepenbergh, Pinksterbloem 1.8265 LE Kampen, 038-3331005

Predikanten;

J. de Wulf, Mignonpad 22, 3816 ET Amersfoort, 033-4728793
P.F. Lameris, Curiestraat 42, 7509 RT Hoogeveen, 0528-233481.
A. Scheringa, Sluisstraat 7, 4251 AV Werkendam. 0183-500488

Nieuwe opgaven en wijzigingen:
H.Prins, tel. 038-3331242

Radiokerkdienst Arnhem

D.V. zal op zondag 13 augustus om 17.00 uur een radinkerkdienst uitgezonden worden vanuit de Geref. Kerk te Arnhem. Voorganger zal **zijn** ds. J.F.de Haan

CHRISTEN ZIJN OP DE BONNEFOOI?

A.J. Minnema

Het is een valstrik voor een mens ondoordacht 'heilig' te roepen, en pas na gedane geloften te overwegen. (Spreuken 20:25)

Spontaniteit niet verboden

Het mag in de kerk best wat spontaner toegaan. Jonge mensen in de kerk geven dat aan. En zij niet alleen. Heerlijk, dat jongeren warm lopen voor de zaak en de gemeente van de Here. Zulk gelovig enthousiasme moet je niet de grond in boren. Stimuleren en inschakelen is veel beter.

Spontaniteit is niet verboden in de kerk. Hoc zou het ooit, waar Christus een 'plens Heilige Geest' heeft uitgestort. Maar spontaan enthousiasme kan bekoelen. Ook in de dienst van de Here geldt: iets is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Volhouden is moeilijker dan ergens vol goede moed aan beginnen.

Ben jij een flapuit-gelovige?

God kent zijn mensen wel. Hij wil dat wij Hem dienen met beide henen op de grond. Wijs zijn in onze toewijding aan Hem. Zonder dat het enthousiasme om zeep geholpen wordt. De Here heeft er niets aan dat je christen bent op de bonnefooi. Onnadenkend als een flapuit-gelovige. Ondoordacht 'heilig' roepen is een valstrik voor de gelovige mens. Je zit zomaar in de val. En je kunt er niet meer uit. 'Heilig' roep je als je een gelofte op je neemt. Je wijst iets aan om

apart te zetten voor de Here. Je wijdt jezelf aan God voor een bepaalde periode of voor altijd. Dal mag van de Here. Hij geeft daar alle ruimte voor in zijn wet. Een zuiver voorbeeld is de gelofte van Hanna, de moeder van Samuël.¹

Lichtvaardigheid als valstrik

Toch ligt hier een risico. Dat je al te spontaan of te lichtvaardig dingen zegt. Of dingen doet in de kerk. Misschien wil je op de mensen indruk maken door jouw spontane inzet. Omdat je zelf van iets onder de indruk geraakt bent. God waarschuwt voor zulke lichtvaardigheid. Trap niet in die val. Wees geen Jefta.² Wie zijn woord aan de Here heeft gegeven, is daaraan gebonden. God houdt je eraan. Doe je Hem een belofte? Kom die dan na zonder uitstel.³

Weet wat je doet

Dus, weet wat je doet, wanneer je iets of jezelf aan de Here toewijdt. God wil niet dat je er later spijt van krijgt. En evenmin dat jij, jouw gezin of jouw zaak schade oplopen door jouw lichtvaardige vrome woorden. God wil geen spijtoptanten. Mensen die halverwege ophouden. Omdat ze niet kunnen volhouden wat ze hebben beloofd. Denk eerst na, wanneer je je aan

de Here toewijdt. Eerst denken (en bidden) en dan doen. God vraagt geen toewijding koste wat kost. Hij wil niet dat jij afknapt op zijn dienst en op wat jij in je naïeve spontaniteit er uit gooit. Daarvoor heeft de Here je te lief.

Christelijk kostenplaatje

Genade is gratis voor gelovigen. Maar het volgen van de Here Jezus heeft wel een kostenplaatje. Onze Meester maakt dat zijn leerlingen op diverse plaatsen duidelijk. Hij is daar helder over. Hij verkoopt je geen kat in de zak. Je weet waar je met Hem aan toe bent. Zijn weg was de lijdensweg. Handel als gelovige niet ondoordacht. Het is onwijs om op de bonnefooi christen te zijn en je verstand niet te gebruiken. Denk na wanneer je 'ja' zegt. En volg de Here Jezus vol vertrouwen. Bedachtzaam en spontaan. "Voorzichtig als slangen en argeloos als duiven." (Matteus 10:16)

(Bijpassende bijbelgedeelten: Prediker 4:17 en Lucas 14:25-35)

Ds. A.J. Minnema w predikant van de Gereformeerde Kerk te Avereest-Dedemsvaart

¹ Zie 1 Samuel 1:11

² Lees Richteren 11:30-40.

³ Lees Deuteronomium 23:21-23.

wandelen met God

Die woorden over de tijd staan in het bijbelboek Prediker. Hoofdstuk 3. *Tijd is een factor van belang. Hij ziet er de Here in, die zorgt voor afwisseling. Er is een tijd om te lachen en een tijd om te rouwen; zo is er tijd voor alles. Zo heeft God dat gewild. En we komen er steeds weer achter dat je aan die dingen die door God blijkbaar zo neergelegd zijn in de schepping, niet zomaar voorbij kunt gaan. Dat wreekt zich echt! Hard werken heeft ontspanning nodig. Niet altijd kan de kerk op de eerste plaats komen. Er zal ook tijd zijn voor jezelf, je gezin. Niet alles kan en hoeft altijd. Alles heeft zijn eigen tijd.*

Ben je slaaf van je werk? Burnt-out? Overspannen? Er is een wereld aan stress en jagen... je houdt het niet vol. Een vakantie van een paar weken.... je redt het er niet meer mee. Onderbroken inspanning wordt overspanning. Je breekt een goddelijke regel. God schiep ooit alles naar zijn aard. Zo heeft Hij dit blijkbaar in de aard van de mens gelegd: alles heeft zijn tijd. Afwisseling is iets waar de Here altijd al aan gedacht heeft en wat Hij ook heilzaam in de schepping heeft neergelegd.

Prediker geeft een algemene regel. Het zou gemakkelijk zijn als het er zo stond, dat je het meteen in je eigen leven concreet kon maken. Maar daarin heb je je eigen verantwoordelijkheid. De een kan meer aan dan de ander en dat kan ook nog verschillen naar de tijd van de dag. Je hebt avondmensen en ochtendmensen... een grote verscheidenheid. Tijdsbesteding... daar gaat het

over in Prediker. Hoe doe je dat? Straks is de vakantie weer voorbij en dan? Hoe ga je verder als drukke huismoeder? Met je duobaan? Je werkdruk omdat alles al gisteren klaar moet?

Zou er niet een stuk volwassenheid in zitten om de afwisseling in je leven ook werkelijk waar te maken? Ophouden met iets moet je leren en dat je echt kunt genieten van je rust is ook zoiets. Als je zover niet komt - en dat dat bij tijden moeilijk is, hoeven we elkaar niet te vertellen- dan gaat de fleur eraf en de fut eruit. Slaaf word je. Er valt niet meer te genieten. Dan kun je niet meer volwassen met de dingen omgaan. Vergeet het niet: alles heeft zijn tijd!

Prediker zegt dat God alles voortreffelijk gemaakt heeft op zijn tijd. Als je de afwisseling kwijtraakt, verlies je die voortreffelijkheid uit het oog en dat kan enorme gevolgen hebben. Afwisseling is leven naar Gods orde.

En daar moet je over praten met elkaar, of met jezelf. Misschien wel harde afspraken maken, omdat het anders toch niet werkt. Je moet het praktisch willen maken.

Afwisseling, inspanning, ontspanning... heeft dat te maken met het leven met God? De Here heeft het in zijn schepping gelegd en Hij zei: "Zo is het goed". En bovendien: "als je eet en drinkt en het goede geniet bij al je zwoegen, dan is dat een geschenk van God" (Pred.3:13). En het is zijn Geest die ons leert Gods orde te respecteren en ons eraan te houden, niet alleen maar als het om geestelijke zaken gaat, maar ook als het om die plat-aardse dingen gaat als je tijdsbesteding.

Want: er is niets vanzelfsprekend. En afhankelijk zijn en blijven we. Daarin moet je je trainen om ook zo in verantwoordelijkheid met God en je naaste te leven. Om zo te wandelen met God en met de naaste die Hij je gaf. Ook als geschenk overigens!

Het is waar, er kan een tijd komen dat je dit allemaal moet loslaten. Je bent oud geworden en het is op. Je bent ziek en hebt levenslang... je bent afhankelijk van een ander. Dan is er een heleboel niet meer te doen. Maar de afwisseling blijft, ook in de kleine dingen. Op alle situaties is er geen antwoord te geven. Als er staat, dat God alles voortreffelijk maakte op zijn tijd, is dat iets wat wij lang niet altijd zo ervaren.

Maar toch blijft ei, die blijdschap in God in de dagen die je gegeven zijn. Doe je ogen open en zie zijn **zorg** en liefde. Doe je hart open en ervaar zijn goedheid en **trouw**. Ook voor die dankbaarheid kunnen we niet zonder het geschenk van zijn Geest. Zelfs niet als het gaat om de meest gewone dingen van de dag.

Alles heeft zijn tijd.

Ds. O.W. Bouwsma is predikant van de Gereformeerde Kerk te Gouda

Persbericht

Schooldag 2000: 27 september

Herinnert u zich de vorige Schooldag nog? Met honderden jongelui die de Nieuwe kerk niet meer in konden. En zoveel kinderen, dat een Kamper krant ons belde met de vraag wat er eigenlijk aan de hand was. Ja, de nieuwe opzet was een groot succes. En we zijn al lang weer bezig de Schooldag 2000 voor te bereiden. Want we vinden het enorm stimulerend zoveel jongeren en ouderen in Kampen te ontvangen. En ze allemaal op eigen niveau een indruk te geven van het belangrijke **werk** dat aan de Universiteit gebeurt.

Dit jaar is het thema voor alle ontmoetingsplaatsen 'het gebed'. In Bovenkerk, Broederkerk en Nieuwe Kerk zullen de hoogle-raren Van Bruggen, Kwakkel en Te Velde proberen over dit oude onderwerp nieuwe dingen te zeggen. **Voos** deze tijd. In de gezinsbijeenkomst in de reusachtige sporthal 'de Reeve' wordt hetzelfde onderwerp gebracht op een manier die bij kinderen past. En bij hun opa's, zoals we vorig jaar merkten. En voor de jongeren wordt door een commissie die uit enthousiaste jongeren bestaat, weer een eigentijds

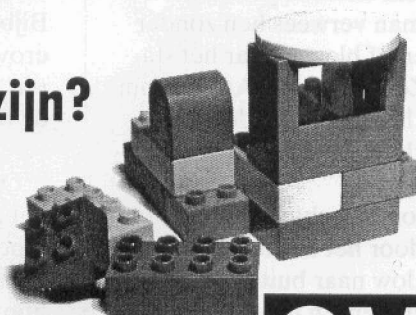
programma voorbereid. Maar wel op hetzelfde onderwerp gericht. Want de leeftijden mogen verschillen, maar **het** gebed tot onze hemelse Vader is voor ons allemaal van levensbelang.

Zit er niet meer in het programma? Oh ja, heel veel. Maar dat kunt u allemaal lezen in de Schooldagkrant die u begin september weer kunt verwachten. Het belooft een heel mooi nummer te worden. Met natuurlijk weer een kleurplaat voor de kinderen.

U ziet het: wij zijn druk met de Schooldag bezig. En we zouden het geweldig vinden als we u met uw hele gezin en als we jou met je vrienden in Kampen zouden ontmoeten. Dus graag tot woensdag 27 september.

*Namens de hele
TU-gemeenschap
J.A.Meijer*

Samen gemeente zijn?

**Cursus, Advisering
Gemeente-opbouw**

GVI

GVI: training, toerusting en begeleiding / www.gvizwolle.nl / (038) 4270400

W —

Uit alle volken

Fatima bekijkt de wereld door een vergrootglas. Elk detail uit haar leven ziet ze in buitengewone proporties. Van een vriendelijke groet van een voorbijganger op straat is ze onder de indruk. Dat een Nederlands echtpaar haar in het AZC komt opzoeken, vindt ze onvoorstelbaar. Als ze crnver spreekt, verraaft haar stem verwondering. Behalve al die wondertjes die ze ervaart, heeft ze veel zorgen. "Mijn lichaam is mijn probleem", zegt ze met nadruk, ook als de dokter zegt dat het met haar gezondheid vooruitgaat. Zelf voelt ze het anders.

De weg van Irak naar Nederland is lang en zwaar geweest. Zeer plotseling zijn haar man en zij met twee dochters vertrokken, toen de grond onder hun voeten te heet werd. Eén zoon moesten ze inderhaast achterlaten. Per schip hebben ze Irak verlaten. Een maandenlange reis. Als einddoel stond hun Engeland voor ogen. Toen ze in de haven van Rotterdam de loopplank af kwamen, hadden ze de weg naar Londen gevraagd. Een loodsman verwees hen zonder blikken of blozen naar het station. Ze kwamen in Amsterdam uit en hebben uiteindelijk in Nederland asiel gevraagd.

Op zondagochtend staat Fatima vaak door het raam van haar bungalow naar buiten te turen. Ze ziet mensen naar de parkeerplaats lopen, een hoek in hun hand. Met auto's worden ze opgehaald. Een paar uur later komen ze terug. Fatima snapt het

niet, maar durft er niemand naar te vragen. Totdat een buurvrouw in het centrum over de kerk begint. Ineens begrijpt de Irakese vrouw het. En ze besluit, aarzelend, de volgende zondag ook te gaan.

Haar eerste kerkgang noemt ze altijd "één grote verrassing." Ze ontmoet vriendelijke mensen. Dat verbaast haar. Want Fatima heeft veel teleurstellingen in haar leven opgedaan. In de kerk ervaart ze warmte en liefde. Hoewel de taal een barrière vormt, voelt ze zich er thuis. Huilend neemt ze een Arabische Bijbel in ontvangst. Haar hart stroomt over van dankbaarheid. Ze raakt er niet over uitgesproken.

In haar eigen land is ze als kind gedoopt. Daarna heeft ze nooit meer een kerk van binnen gezien. Totdat ze in Nederland is gekomen. Gretig leest ze in Gods Woord. Ze wil veel vragen stellen, wat vanwege de taal bijna niet gaat. Als er een Arabische vertaler, ook christen, bij zit, komt ze los. Fatima wil alles weten. Over de Heere God, de Bijbel, de kerk. Thuis praat ze erover met haar man en kinderen. Met tranen in haar vermoeide ogen.

"Oh, die taal", verzucht ze, als het gesprek met mij dreigt vast te lopen. Ze wil Nederlands leren, maar het lukt nauwelijks. "Mijn hoofd is kapot", verklaart ze, Intussen raken haar kinderen steeds meer vertrouwd met een nieuwe woordenschat. Vooral de oudste dochter heeft er aardig-

heid in en toont zich leergierig. Mij leert ze de dagen van de week in het Arabisch, terwijl ik haar de Nederlandse uitspraak laat horen. Al Ahad, zondag. Al Ithnein, maandag. Er komen al snel bekende begroetingen bij. Intussen verzucht Fatima dat ze het niet kan bevatten.

"U bent te ongeduldig", zegt haar dochter streng. "Ik kan niet leren", reageert moeder geprikkeld. Haar asielprocedure, haar gezondheid en de zorgen over haar zoon nemen haar te veel in beslag. Toch pakt ze langzaam maar zeker wat woorden op, al is het "niets" in haar ogen. Ooit, in de toekomst, zal ze het wel onder de knie krijgen en dan wil ze alles vertellen wat ze nu niet onder woorden kan brengen.

Met een Arabische groet neem ik afscheid. "Ilaa-lliqaa", zeg ik, zoals haar dochter het me heeft bijgebracht. Fatima schudt haar hoofd en lacht. Ze aarzelt even, voordat ze voorzichtig zegt: "Tot ziens." Haar gericht glimt van bescheiden trots.

W.M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk. Ook is hij voorzitter van een interkerkelijke diaconale werkgroep waarin tien kerken participeren rondom het AZC Zeewolde

achtergronden

Voor veel mensen in ons land is de drempel van de kerk te hoog. Vaak ligt de oorzaak hiervan in het verleden, in wat mensen hebben ervaren. Bijvoorbeeld, doordat ze zich in de steek gelaten voelden door de kerk of doordat ze een 'eigen' weg insloegen. Soms willen ze nog wel van God weten, maar niet van de kerk.

Bij het horen van zulke geluiden kun je wel eens machteloos voelen. Want vaak kun je niet ontkennen dat de kerk tegen valt. De kerk bestaat uit zondige mensen, en dus gebeuren er dingen die mensen aanstoet of ergernis geven. Toch mogen we ons er niet bij neerleggen, dat mensen de kerk de rug toekeren of blijvend aan haai voorbij lopen. De kerk is daarvoor te belangrijk. Volgens Zondag 21 van de Heidelbergse Catechismus hoort de kerk namelijk bij het werk van Gods verlossing. Door middel van de dienst van de kerk wil God mensen deel geven aan (en bewaren bij) de door Christus bewerkte verlossing van de zonde, dood, duivel en hel. Daarom is het van groot belang dat mogelijke drempels voor mensen worden weggenomen of verlaagd. Wat staat ons te doen? Zo'n vraag betekent dat je ook kritisch naar jezelf moeten durven kijken, naar je eigen doen en laten. Voorop zij gesteld dat werken aan drempelverlaging nooit mag inhouden dat de grens tussen kerk en wereld wordt weggevoerd. Dan hef je de kerk op! Drempelverlaging mag niet inhouden dat we afbreuk zouden

doen aan het allerheiligst geloof zoals ons dat is overgeleverd. Dan ben je verkeerd bezig. Maar net zo goed als we allerlei voorzieningen treffen om onze kerkgebouwen zo toegankelijk mogelijk te maken, mogen we ons afvragen of er ook andere drempels zijn die weg te nemen of te verlagen zijn.

1. De zuivere Evangelieprediking

Wat is de kerk precies? Het woord 'kerk' zegt het al: dat wat van de Here is. Als het over de kerk gaat moeten we allereerst naar de Here Christus kijken. Hij is het Hoofd van de kerk. Hij is daarom bepalend voor wat de kerk is. Veel discussies over 'de kerk' stokken, omdat er zo weinig over Christus wordt gepraat. Het gaat in de gesprekken vaak over (kerk)mensen, en over wat je met die mensen hebt meegeemaakt. Dat is een drempel! En die moet weg gewerkt worden. Want het moet voor iedereen vandaag (weer) duidelijk zijn, dat als het over de kerk gaat, we allereerst op Christus moeten letten door Wie God de kerk in deze wereld bijeenbrengt! God

bouwt zijn kerk op Christus. Hij wordt de Fundamentsteen van de kerk genoemd. De kerk is op Hem gefundeerd. De apostel Petrus noemt Christus zelfs de 'levende steen' (1 Petrus 2.4). Een verregaande beeldspraak, want stenen zijn in onze ogen dood. Christus wordt niettemin de 'levende steen' genoemd, want door Zijn sterven op Golgotha is Hij voor allen die in Hem geloven tot een Bron van Leven geworden. Door God is Christus ons gegeven tot een betaling voor al onze zonden. Toch zijn er mensen die Christus geen goede Fundamentsteen vinden. Ze struikelen over Hem: de gekruisigde Christus is voor Joden een ergernis en voor Grieken een dwaasheid. En dat gebeurt tot op de dag van vandaag toe, wanneer Christus' verzoenend lijden en sterven in ongelof van de hand wordt gewezen. Maar zonder Christus als 'levende steen' valt er niet te bouwen aan de kerk. Het kenmerk van de kerk is daarom de (zuivere) prediking, waarin Christus als Gods gave wordt aangeboden. Die prediking moeten de prioriteit van allen hebben, want hoe zouden we anders Christus leren kennen en Hem als gave van God gelovig aannemen. Luther heeft het eens heel kort en krachtig zo gezegd: "waar men niet de Christus predikt daar is geen Heilige Geest die de christelijke kerk bouwt".

2. Met is louter genade

De kerk is méér dan haar Hoofd, Christus. Zij omvat ook de gelo-

vigen die samen het Lichaam van Christus zijn. Door de apostel Petrus wordt de kerk een geestelijk huis genoemd: ze is gebouwd op Christus en opgehouden uit 'levende stenen' (1 Petrus 2,5). Ook nu valt het bijzonder van de beeldspraak op. Want van nature zijn wij door de zonde 'dode stenen'. Maar de Heilige Geest maakt onder de verkondiging van het Evangelie dode stenen tot 'levende stenen'. Daarachter gaat Gods genadige verkiezing schuil, want niemand komt in geloof tot de Christus dan wie de Vader trekt! (Johannes 6,44). De kerk is een gemeente die ten eeuwige leven uitverkoren is. Ook m.b.t. dit punt kan aan drempelverlaging gewerkt worden: Kennen we als christgelovigen nog die verwondering dat God ons een plaats gunt in Zijn bouwwerk? Of moeten we weer terug naar ons eigen eerste begin? Namelijk dat Christus Zijn leven wilde geven, toen wij nog vijanden waren van God. Willen we echt meewerken aan de bouw van de kerk en aan het verlagen van haar drempels dan moeten we terug naar die waarheid: uit genade zijn wij ingemetseld.

3. Volhouden om goed te doen

De kerk is allereerst gemeenschap van het geloof. Door het geloof zijn we Christus ingelijfd en ingevoegd in Gods bouwwerk. Dit onverdiende voorrecht verplicht ons tot liefdebetoon tot de andere leden van Christus. Daarom is de kerk tegelijk ook gemeenschap van de liefde. Ook hier valt aan drempelverlaging te werken. Want om gemeenschap van liefde te zijn is niet zo gemakkelijk! We schieten in liefdebetoon vaak tekort, waardoor ook mensen van de kerk vervreemd raken. Om gemeenschap van liefde te zijn moeten we ons-

zelf overwinnen. Ons egoïsme moet plaatsmaken voor liefde tot God en de naaste. Dat kan alleen door Christus' kracht en door Hem in Zijn liefde en inzet als voorbeeld dagelijks voor ogen te stellen. Bovendien, anders houd je het ook niet uit in de kerk. Want de kerk op aarde is geen klooster en evenmin volmaakt. Ze bestaat uit zondige mensen: uit mensen die je op je hart kunnen staan en uit kerkelijke vergaderingen die je onrecht kunnen aandoen. Daarom leerde Christus ons ook bidden: "Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren." Er is een gelijkenis leerde Hij ons, dat we onze broeder 70 maal 7 maal moeten vergeven. Let wel: onze broeder, medechristen! En ook wijzelf maken elke dag in onze omgang met onze broeders en zusters onze schuld groter. Maar door de genade van Christus, die ons door de Evangelieprediking van de kerk wordt geschonken, geeft de Heilige Geest ons de kracht om eraan te blijven werken, dat de kerk een plaats van liefde is. Bovenstaande laat zien, dat we op vele manieren drempelverlagend bezig kunnen zijn, om zo medemensen (wccr) over de drempel van de kerk heen te helpen of bij de kerk te bewaren. Het is een opgave, maar de moeite waard. Want God wil nog steeds de dienst van de kerk gebruiken om mensen deel te geven aan Christus' verlossing van zonde, dood, duivel en hel en om hen te bewaren bij het ware geloof in Christus.

Ds. A. van der Sloot is predikant van de Gereformeerde Kerk te Drachten-Noord

Persbericht

GMV raadt akkerbouwers aan positie te kiezen in suikerbieten-campagne

ZWOLLE Het GMV (Gereformeerd Maatschappelijk Verbond) raadt akkerbouwers aan een duidelijke keuze te maken ten aanzien van het afhaken van bieten op zondag. Leden en contractanten van het coöperatieve concern Cosun heeft besloten om in de bietencampagne van 2001 ook in de randen van de zondag te gaan afhaken. De reden daartoe is een vernieuwing van de bietenontvangst van de installatie te Dinteloord.

Uit de brief van Cosun blijkt dat het bedrijf de argumenten ten aanzien van de maatschappelijke verantwoordelijkheid breed heeft gewogen en zich derhalve tot de randen van de zondag. Desondanks blijft het een verschuiving van de grens en uitbreiding van activiteiten tot de zondag. Het GMV waardeert het dat het bedrijf bereid blijft om leden en contractanten, die bezwaren hebben tegen de aantasting van de zondag, te vrijwaren. Het GMV roept akkerbouwers op ook bewust van die mogelijkheid gebruik te maken en de eigen positie voor nu en de toekomst vast te leggen.

In een brief heeft het GMV ook op opvattingen ten aanzien van de aantasting, van de zondag, aan het concern kenbaar gemaakt.

STRUCTURELE SAMENWERKING MET CONSERVATIEVEN

A.J. Verbrugh

samenleving

ALLEEN BIJ OVEREENSTEMMING VANAF HET MINIMUM

Wie in juni/juli de pers volgde, weet dat over enige samenwerking van conservatieven met de ChristenUnie wordt nagedacht. De naam van de Leidse rechtsfilosoof en ex-VVD'er dr. A.A.M. Kinneging werd hierbij genoemd. In de 19e eeuw bezetten conservatieve Kamerleden in ons land soms ruim een kwart van de zetels. Bekend werd het conservatieve kabinet - Van Hall. Groen van Prinsterer zag in de conservatieven aanvankelijk bondgenoten, maar later stelden zij hem teleur en in 1871 brak hij voort met hen. De conservatieven konden hun verschil met de liberalen niet goed duidelijk maken, hetgeen Groen en de antirevolutionairen wel konden. In 1891 verloren de conservatieven hun laatste zetel in de Kamer.

Conservatief-politieke richtingen

In andere landen in Europa hebben conservatieve partijen een veel grotere invloed op de regeringspolitiek kunnen uitoefenen dan bij ons. Nu de nieuwe ChristenUnie echter meteen wordt geconfronteerd met personen die zich doordacht als conservatieven presenteren, verdienen zulke conservatieve richtingen onze aandacht. Grondlegger van liet relevante conservatisme is Edmund Burke, een vrijheidslievend Brits parlementslid, anglicaans en van Ierse afkomst (1729-1797). In 1790 schreef hij zijn beroemd geworden *Reflections on the revolution*

in France, met veel kritiek op de Franse Revolutie, waarnaar Groen van Prinsterer in zijn tijd vaak verwees.

Conservatief is het om de samenleving niet in de eerste plaats op de manier van liberalen en socialisten met het verstand op stofelijke voordelen te richten. Th plaats daarvan willen conservatieven eerder een beheerste en geordende emotionaliteit laten meespreken. Dit kan door te wijzen op bepaalde deugden zoals eer, moed, trouw en recht, die voor de noodzakelijke orde en gezagsuitoefening in de samenleving van belang zijn. Met de bijbelse leer gaan zij in zoverre parallel dat zij in tegenstelling tot optimistische liberale en socialistische filosofen erkennen dat de

mens van nature uit is op het kwade. Bij onderwijs en bestuursinrichting willen zij daarmee naar behoren rekenen. Het doel van de conservatieve leiders is dan ook vooral (gematigde) gezagsuitoefening. Als ze iets willen conserveren, betreft dit vooral de wettelijke en morele steigers van de samenleving, die de mensen beletten om toe te geven aan hun neigingen tot anarchie en onderlinge beschadiging. Ze hebben een afkeer van politieke constructies en abstracte postulaten. Je kunt je beter bij de reeds beproefde realiteit houden. Wie macht wil moet ook niet radicaal proberen de stroom van de tijd te veranderen; daaruit komen alleen maar nederlagen voort. Probeer liever de tijdstroom te volgen en dan behendig bij te sturen. Met het pleidooi voor deugd en orde gaat daarom vaak nogal wat opportunisme gepaard.

Plus en minpunten bij conservatieven

Als zulke conservatieven in onze samenleving een politieke macht zouden vormen, kan je hieraan vanuit de oogmerken van christelijke politiek zowel plussen als minnen verbinden.

De plussen zijn er vooral omdat zij eraan willen werken heel wat deugden te verspreiden, die ook christelijke deugden zijn (wat waar en verheven is, rechtvaard-

dig, beminnelijk, eervol; Fil.4:8). Bij de liberalisering van de wetgeving inzake euthanasie, abortus en het huwelijk zullen conservatieven niet vooraan staan. Ook de innerlijke beheersing, waaraan het in de samenleving vaak schort, staat hoog aangeschreven. De Pruisische generaal graaf Von Schlieffen had als lijfspreuk: *Viel leisten, wenig hervorireten; mehr sein als scheinen*. Deze kant van het Pruisische karakter is zeker waardevol en alleen maar spot hiermee brengt ons weinig verder. Maar er zijn ook de minnen. Wie uit zuivere overweging het kwade hij zichzelf wil bestrijden, doet dit **door** Gods Geest (Gal.5:12). Wie evenwel denkt dit uit eigen kracht te doen, probeert daardoor zichzelf te verhogen (Luc.14:11). Toch is hij de eer hiervoor juist aan God verschuldigd. Daarom is het verkeerd als hij het pleit voor erkenning van deugden het ontzag, de liefde en de trouw aan God achterwege blijven. Je kunt uiteraard wel zeggen dat je hierover maar moet zwijgen omdat in onze geseculariseerde wereld het noemen van Gods naam afstand schept. Maar het verzwijgen van Gods naam op die grond zou nu juist het opportunisme zijn waarin sommige conservatieven gemakkelijk vervallen. Bovendien is het de vraag of de mensen die in onze wereld vragen om zingeving en bemoeiding, lierdoor echt worden afgestoten. Wie met overtuiging en wijsheid de betekenis toont van God die boven mens en kosmos uitgaat, behoeft niet steeds op onbegrip te stuiten. Als de eerbied voor God echter niet meekomt in de rij van conservatieve deugden schiet het conservatisme tekort. Het kan dan alleen nog een aanvulling, of ondersteuning zijn voor sommige voorbijgaande zaken hij de christelijke politiek. Maar voor

een bondgenootschap van wat **meer** permanente betekenis ligt de overeenstemming dan beneden het minimum dat vandaag voor een christelijk beleid noodzakelijk is. Ook prof. Roel Kuiper (RPF) en drs. Martin van Haften (GPV) kwamen tot deze slotsom (*Afgestemd*, 24 juni; *Ref.Dagbl.*, 1 juli). Want voor een christelijk beleid zijn orde en stabiliteit zeker belangrijke zaken in de samenleving, maar je moet ook verder. Ontwikkeling en reparaties van de samenleving zijn steeds nodig. Met kennis ook van landbouwkunde en differentiaalvergelijkingen, mechanica en elektronica, medische- en biowetenschappen en bedrijfskunde kom je verder dan met alleen maar goede zeden en recht. Reide zijn nodig en de grootmaking van Gods naam is de machtige motor die ook beide in beweging kan zetten en houden.

Twee manieren van ontstaan van een christelijke wereldbeschouwing

Als in het politieke beleid de eerbied voor God (en voor Christus die altijd met de Vader is) **wel** meekomt in de rij van conservatieve deugden, is er in beginsel sprake van een christelijke politieke wereldbeschouwing. Dan is er in deze tijd en situatie een mogelijkheid voor een aanzienlijk meer structurele politieke samenwerking dan in Roel Kuipers artikel in *Afgestemd* bedoeld.

Er zijn nu twee vragen. De eerste is of het wel mogelijk is dat er mensen zijn die zo'n christelijke politieke wereldbeschouwing aanhangen, zonder dat ze hiertoe zijn gekomen vanuit het christelijk geloof volgens de beschrijving van antw. 21 van de Heid.Catechismus. De tweede vraag is wat structurele

samenwerking mocht inhouden, wil ze politiek interessant zijn.

Op de eerste vraag mocht worden geantwoord dat een christelijke politieke wereldbeschouwing inderdaad bij veel mensen van binnenuit, uit kerkelijk en confessioneel gekenmerkt geloof, uit de diepste lagen van hun wil, zal zijn voortgekomen - uiteraard bij voldoende kennis van de feiten van de aardse wereld waarin wij leven. Ze gaat uit van het begin van de Bijbel, van liet houwten aan en het zorgen voor mens, samenleving, aarde en kosmos, in gezagsgetrouwheid aan de Heer (Gen.2:15-17). De eer voor de resultaten hierbij wordt verzameld om aan Gods voeten te leggen (dus niet aan eigen voeten). Dit past ook het beste bij de structuren van de schepping, en is zo gericht op harmonie (Marc.10:30; 1Tim.4:8).

Maar een christelijke wereldbeschouwing kan ook anders ontstaan. Kort na de Kamerverkiezingen van 1998 wees ik hier al eens op (*Christelijke wereldbeschouwing ook geschikt voor de aanhang van* 'paars'; *De Reformatie*, 27-6 en 4-7-98). Een christelijke politieke wereldbeschouwing kan ook vooral (hoewel niet uitsluitend) gevolg zijn van invloeden uit de dagelijkse omgeving. Daarbij wordt nu gedacht aan een politiek gesprek, een boek, afkeer van heersend hedonisme, waardering voor een christelijk gelovige persoon die men hoogschat, en daarbij **ook** enige (directe of meer indirecte) kennisneming van gedeeltes uit de Bijbel. Daardoor kan een vermoeden rijzen van de praktische betekenis van een publieke christelijke wereldbeschouwing. Dit vermoeden kan verder worden versterkt door confrontatie met bijv. de behoefte aan doelgerichtheid, motivatie en troost van (de mensen in) de samenle-

ving, of met gewenst opvullen van het wereldbeschouwende vacuüm van onze liberale democratie, of met het maatschappelijk nut van bepaalde christelijke tradities, van de sociale verbondenheid als gevolg hiervan, van het belang van meer erkenning van verdere normen en deugden en van christelijke strijd tegen wetticisme¹.

Wereldbeschouwing en diepte van geloof

Nu komt dan snel de neiging boven om te denken: Iemand die zo'n soort van wereldbeschouwing aanhangt, is al een eind op de goede weg. Dat is ook zo. Wie behoort tot Christus' heilige kerk (art.27 NGR) hoopt dat zo'n instemming met een christelijke wereldbeschouwing uitgroeit tot geloof in eeuwig leven met Christus. Maar in de politiek is dit nu toch niet rechtstreeks aan de orde. Want 1) begeleiding van dit verdiepingsproces behoort voor een politiek persoon niet tot zijn publieke ambtelijke taak. En 2) lang niet iedereen die sympathie kan opbrengen voor zo'n politieke wereldbeschouwing, is meteen geneigd dit verdiepingsproces bij zichzelf te laten plaatsvinden.

Dat laatste moet in het politieke leven goed worden bedacht. Tussen geloven en niet geloven bestaan veel overgangen. Je kunt onder invloed van Woord en Geest langzamerhand toenemen in geloof (of heel snel, zoals Saulus) en je kunt ook steeds blijven aarzelen en twijfelen, of langzamerhand weer wegzakken. Met een christelijke wereldbeschouwing en niets méér kun je verloren gaan, hier en ook na dit leven. Zie Mat.7:21 over mensen die krachten doen in Christus' naam en toch weggestuurd worden. Dit is dan een voorbeeld van iemand (die een publiek persoon kan zijn) die aanhanger is

van een uiterlijk eerbetoon aan de Heer, maar door Christus toch niet tot de zijnen wordt gerekend. Toch kan je dit verschil niet toepassen in de publieke burgerlijke samenleving omdat die alle burgers omvat en in stand moet worden gehouden door een uiterlijk gebruik van Gods wet, en die dus beslist niet verder reikt dan in de half-diepe laag van moreel en geweten. Je mikt in de politiek op burgerlijke toepassing van Gods wet en dus ook van het eerste gebod, maar dan gaat het niet om beoordeling of de mensen wel of niet wedergeboren zijn en om wat hen in het diepst van hun hart beroert².

Samenvattend dus dit: Stel dat iemand de toekomst van zijn eeuwig leven buiten het gesprek wil houden (en meestal valt dit in het politieke gesprek ook geheel buiten de orde). Maar hij is er wel van overtuigd dat onze liberale democratie gevaarlijk tekortschiet, omdat ze de publieke betekenis van de arbeid en zorg in de samenleving niet richt op de eer en dienst van haar grote Zingeveer, God. Zo iemand behoort dan in de publieke burgerlijke omgang met onze politieke vrienden.

Een wereldbeschouwing is nog geen levensbeschouwing

Hoe ga je met je politieke vrienden om? De eerder genoemde dr. Kinneging schreef in het *Ref.Dagblad* van 24 juni dat conservatieven, rooms-katholieken en gereformeerden één politieke partij kunnen vormen als ze levensbeschouwelijk voldoende overeenstemmen. Nu is 'levensbeschouwing' een woord dat vaak verwarring wekt (zie *AJV, Universeel en Antirevolutionair III*, 1985,358). Levensbeschouwing gaat meestal over het leven van de mens, hoe hij dit inricht.

zijn diepste geloof of overtuiging daarbij inbegrepen. Daarom is er geen levensbeschouwelijke overeenstemming. Eén partij is dus niet van toepassing. Evenmin een 'unie' met een grondslag die naar de Schrift en de gereformeerde belijdenis verwijst, zoals de ChristenUnie. Maar wel kan er wereldbeschouwelijke overeenstemming zijn. Die reikt minder diep en is minder totaal. Een wereldbeschouwing is een visie op de wereld, maatschappij en politiek, op de gehele mensheid en de morele gedragingen die hierbij van toepassing zijn. Bij de conservatieven, katholieken en gereformeerden die Kinneging bedoelt gaat het om een overeenkomst in wereldbeschouwing, niet in levensbeschouwing. Bij zo'n overeenkomst in wereldbeschouwing kan een soort van structureel politiek bondgenootschap, waar Kinneging eveneens over schrijft, inderdaad heel verstandig zijn.

Bondgenootschap door een Assemblee

Nu is een politiek bondgenootschap vooral reëel als het is gericht op een concreet doel (of complex van doeleinden). Als ik de 2de lezing van het Kernprogramma van de ChristenUnie goed heb begrepen, is bij de CU dit doel het volgende.

De overheid richt de publieke samenleving op de dienst aan God: nrt.1.4. Zij kan niet neutraal zijn, maar erkent Christus (die alle macht uitoefent namens God en voortdurend met God is) als Koning der koningen; art.2.1. De overheid houdt Gods eer hoog in de publieke samenleving; art.3.1. De burgers zijn petocpen zich te ontplooiën tot eer van hun Schepper, natuur en milieu komen hierbij tot hun recht, en de overheid bevordert dit; art.1.1 t/m 1.4. De overheid erkent de onderscheiden ambten van kerk

en staat; art.3.4. De Grondwet behoort hieraan uitdrukking te geven; art.2.1. Een Constitutioneel Hof kan de wetten aan de Grondwet toetsen en eventueel onverbindend verklaren uit naam van de Koning; art.5.2. Of, in eigen woorden kort gezegd: **Het** gaat hier om de aanvulling van de structuur van de liberale staat (die God buiten het publieke leven sluit} tot die van een parlementair-democratische (dus vrije) christelijke staat.

Deze opgave is niet gering. Maar de gerichtheid op dit doel is in onze tijd noodzakelijk. Want het z.g. neutralisme (God buiten-sluitende karakter) van het publieke leven leidt de samenleving steeds verder naar individualistische vrijbouterij en ontbinding en naar de vervlakking en secularisatie van gezinnen en kerken. Al vaak werd hierover in *De Reformatie* geschreven (over de invloed vanuit het publieke leven, 28-2-98,437; 2-10-99,19; 4-3-00, 815).

Het is zaak om met alle burgers die zo'n christelijke aanvulling voor de liberale staat en voor het publieke leven gewenst vinden, alvast met de verwezenlijking van zo'n aangevulde staat te beginnen. In de Staten-Generaal en de ministerraad wordt een beroep op de betekenis van de aanwezigheid en van de eer van God en van de roeping van de liefde tot God en de naaste buiten de orde gesteld (met name door de officiële paarse fracties aangevuld met die van GrL en de SP). In plaats daarvan kan in een alternatieve Assemblee worden getoond hoe in het openbaar gediscussieerd kan worden en besluiten tot stand kunnen komen onder een reglement voor deze Assemblee, dat bepalingen bevat die nauwe overeenkomst tonen met hetgeen ook voor de Nederlandse Grondwet gewenst wordt. Dit reglement zal dan bijv. vermelden dat de geno-

men besluiten de bevordering van Gods eer voortdurend in acht nemen, en zo ook de universele regel van de liefde tot God en de naaste (Mat.22:37). Ook moeten zij een buitenlands beleid betreffen dat niet weersprekt dat alle machten op aarde ondergeschikt zijn aan God en Christus, die Heer der heren is en Vorst van de vrede.

Naar zo'n Assemblee kunnen verschillende partijen en groeperingen die overeenkomstige bepalingen in de Grondwet opgenomen willen zien, afgevaardigden sturen voor een openbare discussie met een raad voor deze Assemblee, een Raad van Verbondenheid, die bestaat uit leden en kandidaat-leden van deze partijen in en voor de Kamers van de Staten-Generaal in Den Haag, Conservatieven, rooms-katholieken, SGP-leden, bezwaarde groeperingen uit het CDA, leden van de ChristenUnie (van GPV en RPF), zouden aan zo'n Assemblee kunnen deelnemen, uiteraard op voorwaarde van aanvaarding van het reglement. De besluiten die in de Assemblee in overeenstemming met de raad voor de Assemblee worden genomen, worden door de leden van deze raad, voorzover deze tot de leden van de Kamers van de Staten-Generaal behoren, in deze Kamers collectief verdedigd c.q. aan de orde gesteld. Een afspiegelend college van voornamelijk juristen zou in twijfelgevallen (marginaal) moeten beoordelen of de beslissingen die in de Assemblee zijn genomen, voldoen aan het reglement.

De lezer moet nu niet vragen naar een uitwerking van details voor zo'n Assemblee. Als een uitwerking wordt gewenst, worden daarvoor uiteraard een of meer commissies benoemd. Het gaat hier om de grote lijn van een beoogde samenwerking. Deze vorm van samenwerking kan

tevens worden gezien als een antwoord op de oproep van Kamerlid B.J.van der Vlies (SGP) in 1998 aan allen die een christelijke politiek zijn toegedaan om zich op juiste manier verenigd te weer te stellen tegen de seculariserende invloed van paars. Volgens het Ned. *Dagblad* van 19-7 bevestigde Van der Vlies deze aansporing onlangs nog eens.

Dr. A.J.Verbrugh is oud-Tweede Kamerlid voor het Gereformeerd Politiek Verbond en woont te Dordrecht

¹ In verband met dit artikel *moei* ook worden genoemd mr J.Livesiro, die vroeger werkte bij de Conservative Party in Engeland en nu in Brussel assistent is van EU-commissaris en VVD'er mr F.Boll-kestein. Op een paneldiscussie van de ChristenUnie op 7 juni in Amersfoort hoorde ik Livestro zeggen dat hij via de E.O. de Bijbel was gaan lezen en begreep dat de politiek *méer* omvat. Volgens hem was het probleem hoe je christelijke politiek in het neutrale politieke stelsel kunt bedrijven. Daarbij kon hij zich voorstellen dat men het wil doen tot eer van God.

² Het onderscheid dat *moei* worden gemaakt in diepte van de wil, toont ook de Schrift Verg. Jes 20:17 (dit volk heeft ontzag voor Mij als een aangeleerd mensengebod, maar zijn hart is ver van Mij). Het omgekeerde schreef Paulus in Rom. 7:20 (ik doe wat ik niet wil). Zo zijn er twee lagen van de wil: de diepe laag van wat in het hart wordt gewenst of niet gewenst (en waar het publieke burgerlijke leven zich buiten moet houden) naast de meer ondiepe laag van waaruit rechtstreeks wordt gesproken en gehandeld (en waarop de politiek ook rechtstreeks invloed kan hebben).

Kerken tegen openstelling huwelijk

In *De Wekker* van 21 juli liet prof. dr. J.W. Maris een brief afdrukken die namens zes kerken aan de minister-president werd gericht. Deze brief was het resultaat van een interkerkelijk overleg, dat zich in de komende maanden verder zal bezinnen. Wij nemen de tekst in zijn geheel over:

Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk

Gereformeerde Gemeenten

Gereformeerde Gemeenten in Nederland

Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)

Oud Gereformeerde Gemeente in Nederland

Apeldoorn/Gorinchem, 26 juni 2000

Aan minister-president W. Kok
Ministerie van Algemene Zaken
Den Haag

Betreft: Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht – kamerstukken nr 26 672

Excellentie,

In de komende maanden zal de door het kabinet voorgestelde wijziging van de definitie van het huwelijk door het parlement worden behandeld. Het is ons duidelijk, dat na het voorbereidende werk van het kabinet deze wetgevende arbeid in overleg met de beide kamers van de volksvertegenwoordiging nu tot een conclusie moet komen. Juist op dit moment hebben wij er behoefte aan als vertegenwoordigers van de in de aanhef genoemde kerken ons tot u te wenden vanuit grote verontrusting. De wijze waarop het kabinet bij monde van staatssecreta-

ris Cohen, in de nota's naar aanleiding van het verslag, op dd argumenten van een aantal fracties in de Tweede kamer is ingegaan, doet naar onze overtuiging ernstig tekort aan de draagwijdte van de beslissingen die inzake het huwelijk moeten worden genomen.

Wij wenden ons allereerst tot u, de minister-president, omdat wijziging van de definitie van het huwelijk een zaak is, die de grondslagen van onze samenleving raakt. Als regeringsleider zult u daar betrokkenheid bij willen hebben.

In dit stadium menen wij niet een gedetailleerde opsomming van argumenten te moeten geven. In november 1999 zijn die mede namens ons ten overstaan van de vaste commissie voor Justitie van de Tweede Kamer tijdens de rondetafelgesprekken naar voren gebracht. In het verslag van de commissie is in de bijdragen van diverse fracties de kern van de argumenten terug te vinden.

In de genoemde gesprekken is reeds gebleken, dat het om zeer ingrijpende dingen gaat. Bij de aanvaarding van deze voorstellen wordt de huwelijkswetgeving in ons land gebaseerd op een invulling van het begrip huwelijk, die nooit eerder zo heeft bestaan, en die ook nergens elders zo voorkomt.

De diepste motieven voor onze bezorgdheid liggen daarin dat de normen van God, Die ons geschapen heeft, worden terzijde gesteld. Als christenen die ons tevens diep verbonden weten met de geschiedenis en het welzijn van de Nederlandse samenleving, willen we echter op nog meer wijzen.

Dat met deze andere invulling van het begrip huwelijk de eeuwenlange voorgeschiedenis van onze eigen cultuur wordt gene-

G.J. van Middelkoop

meegelezen

geerd, is ernstig. Een volk dat zijn eigen geschiedenis veracht zal in het heden stuurloos worden. De schade zal groot zijn. Deze andere invulling van het begrip huwelijk zal aan de reputatie van Nederland in de internationale verhoudingen afbreuk doen. Daar zijn wij bezorgd over. Wij zijn een natie die graag participeert in internationale vormen van overleg en zeggenschap. Door wetten als deze te aanvaarden geven wij andere landen reden Nederland in bepaalde opzichten niet meer als een serieuze partner in het internationale verkeer te beschouwen. Door deze andere invulling van het begrip huwelijk zal het zeer veel burgers moeilijk vallen regering en volksvertegenwoordiging hoog te achten, met alle gevolgen voor de samenhang in onze maatschappij. Als wij niet meer hetzelfde bedoelen met het woord 'huwelijk' wordt een breuk tussen overheid en zeer veel burgers geforceerd, die diep in het dagelijks leven zal doorwerken.

Behalve het signaleren van deze op zichzelf al schokkende stand van zaken willen wij nog, nader ingaan op wat naar onze diepe overtuiging het meest ernstige is. De fundamentele waarden van onze cultuur danken wij aan God, Die de wereld en de mens geschapen heeft, en Die het huwelijk tussen man en vrouw heeft gegeven als een hoeksteen in alle samenlevings- en gezagsverhoudingen. In de tien geboden van God, zoals we die in de Bijbel hebben ontvangen, wordt

niet **voor** niets respect voor het huwelijk gevraagd in het kader van liefdevolle eerbied voor God.

Wanneer de mens zich gaat gedragen alsof hij zijn eigen maker is, en op eigen gezag de grondstructuren van de samenleving kan wijzigen, dan mag dat als een uitdaging van God worden opgevat. Het is in wezen hoogmoed tegenover God een dergelijke begripwijziging dooite voeren. Zullen wij nog de zegen van de Almachtige kunnen verwachten, wanneer wij ons niets meer aan Zijn inzettingen gelegen laten liggen? Wanneer **de** kloof tussen de normen van God en de normen die wij nationaal doen gelden groter wordt, mogen wij doordrongen raken van het feit dat de Bijbel ook van Gods oordelen spreekt. De Bijbel zegt ons enerzijds nadrukkelijk, dat Gods geboden voor alle mensen gelden en dat Hij alle daden in het gericht zal doen komen (zie Prediker 12:13-34), en anderzijds, dat **aan** het houden van het zo heilzame gebod groot loon **is** verbonden (Psalm 19:12). Wij doen God te kort, maar ook onszelf, wanneer wij Zijn gebod negeren.

Wanneer wij onze bezorgdheid over de regeringsvoorstellen kenbaar maken, stellen wij ons in geen enkel opzicht boven de mensen ten behoeve van wie de voorliggende wetsvoorstellen zijn voorbereid. Wij maken **deel** uit van de samenleving, waarin deze dingen aan de orde zijn, en delen in de schuld die wij moeten erkennen tegenover God.

Met grote regelmaat wordt op zondag in onze kerken voor onze koningin, voor onze regering en voor de volksvertegenwoordigers gebeden. In zoveel opzichten hebben wij reden om God de HEERE dankbaar te zijn voor

de vele voorrechten die ons volk nog geniet!

Met bewogenheid dringen wij er bij u op aan u te realiseren hoe ernstig en hoe hoogmoedig het is eigenmachtig wijzigingen aan te brengen in de door God ingestelde orde.

Ons diepste en dringende pleidooi **bij** u is, dat n oerbied zult betonen voor de Almachtige Schepper van hemel en aarde.

Wij hebben willen aangeven wat de gevolgen van deze wetswijzigingen naar verschillende kanten kunnen zijn. Die gevolgen zijn van dien aard, dat er voldoende gronden zijn de opstelling van het kabinet tijdens de debatten **in** het parlement **te** wijzigen. Het zou het kabinet sieren wanneer men zou merken, dat het niet aannemen van deze voorstellen geen halszaak voor liet paarse kabinet zou zijn. Het kan geen schande heten, wanneer u, na heroverweging, niet langer bereid bent deze voorstellen te verdedigen. Is een aangegane politieke overeenkomst in een regeerakkoord van meer betekenis dan de hierboven aangegeven belangen? Dat is evident niet het geval.

In het licht van de geschiedenis, in het gezicht van de internationale samenleving, voor een groot aantal Nederlanders, maar bovenal voor Gods Aangezicht smeken wij u: bezin u opnieuw op deze voorstellen en de consequenties daarvan. Het daar afstand van nemen zal geen schande zijn; het zal een schande kunnen wegnemen.

U zult er het respect mee verwerven, niet alleen **bij** de kerken die **wij** vertegenwoordigen, maar naar onze overtuiging ook bij vele anderen.

God de HEERE zegene u bij de bijzonder verantwoordelijke taak, die op uw schouders rust.

Hij geve u wijsheid bij de uitoefening daarvan.

Een schrijven van gelijke strekking is verzonden aan staatssecretaris Cohen.

Met verschuldigde eerbied,
Namens de kerken in het hricfhoofd genoemd,

Ds M. Golverdingen, Gorinchem, predikant van de Geï reformeerde Gemeenten

Dr J.W. Maris, Apeldoorn, hoogleraar aan de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Drs. P.J. Vergunst, Apeldoorn, algemeen secretaris van de Gereformeerde Rond in de Nederlandse Hervormde Kerk